

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

> Retouradres Postbus 16169 2500 BD Den Haag

De voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Ministerie van BZK
Rijksvastgoedbedrijf

Postbus 16169
2500 BD Den Haag
[www.linkedin.com/company/
ministerie-van-bzk](http://www.linkedin.com/company/ministerie-van-bzk)

Kenmerk
4388226

Uw kenmerk
TK 2021Z12366

Datum 8 september 2021
Betreft Beantwoording Kamervragen over de renovatie van het
Binnenhof

Hierbij bied ik u de antwoorden aan op de schriftelijke vragen die zijn gesteld door het lid De Kort (VVD) over de renovatie van het Binnenhof. Deze vragen werden ingezonden op 12 juli 2021 met kenmerk **TK2021Z13575**.

De staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

drs. R.W. Knops

2021Z13575

Vragen van het lid De Kort (VVD) aan de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties over de renovatie van het Binnenhof.

Vraag 1

Wanneer wist u dat de kostenraming wederom hoger zou uitvallen?

Antwoord 1

In de tweede¹ en derde² rapportage over de renovatie van het Binnenhof van 27 februari 2019 respectievelijk 7 oktober 2019 informeerde ik de Tweede Kamer dat het project binnen de afgesproken randvoorwaarden gerealiseerd zal worden. Ik noemde in deze rapportages vier financiële randvoorwaarden (disclaimers) waar in 2016 met het initiële budget van € 475 miljoen (prijspeil 2015) geen rekening kon worden gehouden en die daardoor tot een ophoging van het budget zouden kunnen leiden. Het betreft indexatie door marktspanning (hogere kosten bouw materiaal en –personeel), extra eisen beveiliging, extra eisen duurzaamheid en extra kosten vanwege onvoorziene technische uitvoeringsrisico's. Het zijn deze disclaimers die voor zover relevant in nauw overleg met de betrokken gebruikers tot een bijstelling kunnen leiden. Hierover heb ik u periodiek middels de rapportages over de renovatie van het Binnenhof op de hoogte gehouden.

Ter nadere toelichting: tijdens de vaststelling van de scope en de daarmee gemoeide raming van een projectbudget van € 475 miljoen (prijspeil 2015) is rekening gehouden met beveiligingsmaatregelen die toen bekend waren³. Daarna hebben nieuwe inzichten en een veranderende uitwerking op aangeven van de betrokken gebruikers geleid tot hogere eisen ten aanzien van veiligheid. Dit is in 2020 gebeurd voor de tijdelijke huisvestingen waarover u in de vierde rapportage bent geïnformeerd⁴. Dit is nu ook aan de orde bij de ontwerpen voor de complexdelen van de renovatie. Ik ga hierop nader in bij vraag 3.

In maart van dit jaar kreeg ik een overzicht met eerste prognoses van de hogere investeringsbedragen op basis van de Voorlopige Ontwerpen die aan deze scope uitbreiding van het project vanwege hogere veiligheidseisen verbonden zijn. Onderdeel van dit overzicht was ook het hogere noodzakelijke investeringsbedrag vanwege extra eisen duurzaamheid op basis van de motie Smeulders c.s. die door uw Kamer met een brede meerderheid is aangenomen. Voor een nadere toelichting zie mijn antwoord bij vraag 4. Bij de afgelopen voorjaarsbesluitvorming zijn voor deze hogere investeringsbedragen door het kabinet ten aanzien van veiligheid en duurzaamheid budget vrijgemaakt. De uitwerking van de informatie die ik in maart ontving, is in de eerstvolgende (zesde) rapportage⁵ over de renovatie van het Binnenhof verwerkt.

Vraag 2

Waarom heeft u ervoor gekozen om dit naar buiten te brengen op de eerste dag van het reces?

Antwoord 2

-
- 1 Kamerstuk 34 293, nr. 50
  - 2 Kamerstuk 34 293, nr. 84
  - 3 Kamerstuk 34 293, nr. 2
  - 4 Kamerstuk 34 293, nr. 94
  - 5 Kamerstuk 34 293, nr. 122

De rapportage is op 25 juni in de Ministerraad vastgesteld en vervolgens is het rapport Remkes over de governance⁶ van dit project met de gebruikers afgestemd, zodat de Kamer over een totaal pakket kan beschikken. Op 8 juli jl. werd deze afstemming afgerond. Daags hierna heb ik de rapportage aangeboden aan de Tweede Kamer.

Vraag 3

Waarom is er niet eerder gekeken naar veiligheidsmaatregelen en moet nu uitsluitend op dit onderdeel het budget met 127 miljoen euro worden verhoogd?

Antwoord 3

In de vierde rapportage over de renovatie van het Binnenhof (30 april 2020) meldde ik uw Kamer al dat het dreigingsniveau voor het Binnenhof is veranderd. De NCTV heeft op basis van inlichtingen, dreigingsanalyse en risico's (die opgesteld zijn door de AIVD) een scenariobeeld gegeven aan de beveiligingsambtenaar als vertegenwoordiger van de gebruiker. Op grond van dat scenariobeeld hebben de verschillende beveiligingsbeambten van elke betrokken gebruiker van het Binnenhof het pakket aan aanvullende veiligheidsmaatregelen bepaald. Dit is vervolgens uitgewerkt in de afzonderlijke Voorlopige Ontwerpen van de gebouwdelen van de gebruikers⁷. Het Presidium van de Tweede Kamer ging op 25 maart jl. akkoord met het laatste Voorlopig Ontwerp voor de renovatie: het Voorlopig Ontwerp voor gebouwdeel Tweede Kamer, waaronder een verdiepte entree op de Hofplaats⁸. Zoals reeds vermeld in de vijfde rapportage over de renovatie van het Binnenhof zijn verschillende opties zowel binnen als buiten de huidige contour van het complex onderzocht⁹. Deze verdiepte publieksentree is vanuit veiligheidsperspectief de voorkeursvariant voor de gebruiker Tweede Kamer om de toekomstige veiligheid te garanderen van bewoners en bezoekers van de Tweede Kamer. Naast de verdiepte entree van de Tweede Kamer is ook de gracht aan de Buitenhofzijde een belangrijke veiligheidsmaatregel voor het gebouwdeel Eerste Kamer/Raad van State die begin april in het Definitief Ontwerp door de gebruiker Eerste Kamer en de Raad van State is vastgesteld.

Vraag 4

Waarom wordt er wederom extra geld uitgetrokken voor duurzaamheid en is dit noodzakelijk?

Antwoord 4

Tijdens het AO en VAO Renovatie Binnenhof van respectievelijk 14 en 28 januari jl. heeft de Tweede Kamer het thema duurzaamheid benadrukt en is de motie Smeulders c.s. met een brede meerderheid aangenomen¹⁰. De extra duurzaamheidsmaatregelen vanwege de motie Smeulders c.s. leiden tot een scope uitbreiding en een hoger investeringsbedrag van € 13,9 miljoen, zoals is weergegeven in de zesde rapportage renovatie Binnenhof.

---

6 Kamerstuk 34 293, nr. 121

7 Kamerstuk 34 293, nr. 94

8 Kamerstuk 34 293, nr. 122

9 Kamerstuk 34 293, nr. 103

10 Kamerstuk 34 293, nr. 112

Vraag 5

Is het Binnenhof na renovatie pandemie-proof of worden hier ook extra kosten voor verwacht?

Antwoord 5

Net als nu is het Binnenhof door een combinatie van bouwkundige en organisatorische maatregelen geschikt te houden voor het primaire proces van haar gebruikers. Op dit moment kan ik niet inschatten of daar, bij terugkeer, extra maatregelen nodig zijn en dus extra kosten te verwachten zijn.

Vraag 6

Ziet u nog mogelijkheden voor kostenreductie?

Antwoord 6

Mogelijkheden voor kostenreductie zijn reeds direct in de ontwerpen van de gebouwdelen van het Binnenhof verwerkt. Mochten er in de toekomst mogelijkheden tot kostenreductie ontstaan dan zal hier ook naar gekeken worden. Datzelfde geldt voor de verbouwingen van de tijdelijke huisvestingen die in uitvoering zijn of waren.

Vraag 7

Kunnen we het geraamde bedrag als plafond-bedrag beschouwen?

Antwoord 7

Zoals aangegeven in het antwoord op vraag 1 heb ik in de derde rapportage over de renovatie van het Binnenhof vier disclaimers genoemd die bijstelling van het budget van € 475 miljoen (prijsspeil 2015) voor deze renovatie noodzakelijk kunnen maken. Het gaat om indexatie door marktspanning (hogere kosten bouw materiaal en –personeel), extra eisen op het gebied van beveiliging en duurzaamheid en extra kosten vanwege technische uitvoeringsrisico's die niet voorzien waren. Het bedrag van € 475 miljoen (prijsspeil 2015) is daarmee geen statisch bedrag en is als gevolg van de disclaimers reeds bijgesteld en dat kan de komende periode op basis hiervan opnieuw nodig zijn. De disclaimers blijven daarmee van toepassing gedurende de uitvoering van dit project. Zoals dat gebruikelijk is zal ik u middels de rapportages hierover blijven informeren.